

матеріали междунар. науч. конф., (Минськ – Домжериці, 24–27 вересня 2019 р.). Мінськ : Колорград, 2019. С. 62–68.

3. The Plant List. URL: <http://www.theplantlist.org/> (дата звернення: 20.08.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-235-7-2>

AUTOCHTHONOUS SPECIES OF CURRANTS IN THE FLORA OF THE FOREST STEPPE OF UKRAINE

АВТОХТОННІ ВИДИ СМОРОДИНИ У ФЛОРИ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Soloshenko V. S.

junior researcher
State dendrological park “Olexandria”
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Bila Tserkva, Kyiv region,
Ukraine

Солошенко В. С.

молодший науковий співробітник
Державний дендрологічний парк
«Олександрія»
Національної академії наук України
м. Біла Церква, Київська область,
Україна

Рослини роду *Ribes* L. – холодостійкі рослини-мезофіти, представники Голарктичного царства, до якого належить і флора Лісостепу України. Лісостеп простягається від Передкарпаття до західних відрогів Середньоросійської височини майже на 1100 км і займає 34% території України. На Правобережжі Лісостеп займає Волино-Подільську і Придніпровську височини, на Лівобережжі – частину Придніпровської низовини і відроги Середньоросійської височини.

У лісостеповій зоні перемежуються лісові ландшафти на опідзолених ґрунтах з лучно-степовими на типових чорноземах. Найбільше поширені широколисто-лісові ландшафти, які у минулому займали великі площі на височинах [3, с. 224].

У зоні Лісостепу України ростуть 4 автохтонні види роду *Ribes* L.: *Ribes alpinum* L., *Ribes nigrum* L., *Ribes rubrum* L. та *Ribes spicatum* L.

Життєва форма смородини – геоксильний кущ, пагони формування виникають із бруньок відновлення, розташованих нижче рівня землі. Рослини сягають висоти 1,5 м, з простими правильними листками

з 3–5 часток, забезпечені жовтуватими ефіроолійними залозами, які виділяють ароматичні речовини. Формула квітки $Ca_5Co_5A_5G_2$, квітки актиноморфні, двостатеві, п'ятичленні. Відцвітина подвійна, чашечка складається з 5 вільних чашолистків, віночок з 5 пелюсток. Тичинок п'ять, маточка з одноклітинною нижньою зав'яззю з численними насінними зачатками. Плоди – соковиті багатонасінні ягоди, насіння з ендоспермом. [4, с. 150].

Смородина чорна (*R. nigrum* L.) належить до підроду *Eucoreosma* Jancz. та має три підвиди, : європейський *R. nigrum* ssp. *europseum* L., сибірський *R. nigrum* ssp. *sibiricum* Wolf і скандинавський *R. nigrum* ssp. *scandinavicum*. Основу культурного сортименту складають сорти, отримані за участю цих підвидів, а також смородина дікуша – *R. dikuscha* Fisch. Це кущ висотою до 1,5–2 м, який складається з кількох десятків гілок різного віку, але головного стебла немає. Тривалість життя гілок найдовша у *R. nigrum* ssp. *europseum*. Кореневі пагони, або «нульові» пагони, з'являються з бруньок відновлення біля основи гілок і мають висоту до 0,8–1 м. Типовим місцем зростання є околиці боліт, береги річок і струмків, вологі ліси та узлісся, вологі луки. Трапляються поодинокі або невеликими заростями. Для цього підвиду характерна велика мінливість вегетативних органів і квіток, а плоди різняться незначно. Фенотиповим проявом ознак європейського підвиду – є пізня вегетація та більш пізня поява плодів, у порівнянні з *R. nigrum* [1].

Смородина альпійська (*R. alpinum* L.) належить до підроду *Berisia* (Spach) Jancz. Трапляється у лісах, серед чагарників, на берегах річок, на скелях. Кущ висотою до 2,5 м з бурими пагонами; листя трилопатеве, темно-зелене, до 4 см завдовжки, з гострими зубцями по краю, зверху блискуче, знизу світліше, гладке або злегка опушене. Дрібні зеленуваті квітки у кистях до 4 см завдовжки з 2–20 квітками. Плоди – червоні ягоди, кулясті (до 0,9 см). Швидкість росту середня. Цвіте рясно, щорічно, у травні. Плоди досягають у середині липня і довго тримаються на кущі [2].

Серед автохтонних видів смородини флори Лісостепу України є і представники підроду *Ribesia* (Berl.) Jancz.: *R. rubrum* L. – смородина червона (порічки) росте у листяних лісах на вологих, затінених, кам'янистих місцях. Кущ до 2 м заввишки, з гладкою світло-жовтою корою. Листки 3–5-лопатеві; крупнозубчасті, здебільшого голі, блискучі, до 5 см у діаметрі. Квітки від 5 до 10 штук у китицях до 5 см завдовжки, з червонуватою чашечкою і зеленуватими пелюстками. Ягоди червоні, кулясті [2].

Ribes spicatum Robson – кущ до 1,5 м висотою заввишки, з міцними світло-коричневими пагонами та тріщинуватою корою. Листки 3-лопатові, відносно широкі, світлі. Плід – ягода червоного кольору, 5–8 мм діаметром [2, 4, с. 10].

Автохтонні види роду *Ribes* широко представлені у культурі, визнані гарними медоносами і мають важливе харчове значення.

Література:

1. Галкіна В. С. Інтродукційні дослідження роду *Ribes* L. у дендропарку «Олександрія» НАН України. *Охорона біорізноманіття та історико-культурної спадщини у ботанічних садах та дендропарках* : матеріали міжнар. наук. конф. присвяченої 60-річчю Національного дендрологічного парку «Софіївка», як наукової установи НАН України (Умань, 6–8 жовтня 2015 року). Умань : Видавець «Сочінський», 2015. С. 33–35.

2. Галкіна В. С. Європейські види роду *Ribes* у дендропарку «Олександрія» НАН України: Інтродукція та перспективи. *Генофонд колекцій ботанічних садів і дендропарків – запорука сталих фітоценозів в умовах кліматичних змін* : міжнар. наукова конференція, присвячена 150-річчю Ботанічного саду ім. академіка В. І. Липського Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 19–21 вересня 2017 року). Одеса, 2017. С. 144–146.

3. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : підручник. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2005. 511 с.

4. Определитель высших растений Украины. Киев : Наук. думка, 1987. 546 с.

5. Федоровский В. Д. *Ribes spicatum* Robson – смородина колосистая (систематика, география, изменчивость, интродукция). К. : Фитосоцицентр, 2001. 204 с.